

Vega-expeditionens hemkomst 24 april 1880

Den 24 april 1880 var det fullmån över Stockholm och stockholmarna var uppe till mycket sent. Tiotusentals människor hade samlats nere i hamnen och ute i småbåtar på Strömmen, för att i månens sken bevittna hur ett efterlängtat fartyg lade till nedanför Slottet. För första gången i Stockholms historia hade elektriska strålkastare monterats upp på taket på Telegrafverkets hus. Detta var Sveriges första ljud- och ljusspel och det man firade var Vega-expeditionens återkomst. Nordenskiölds färd med Vega¹ genom nordostpassagen runt Eurasien åren 1878-1880 väckte på sin tid ett oerhört uppseende. Framme vid Slottet hade en fris monterats upp med namnen Nordenskiöld och Palander i upplyst glasskrift. Vägen från kajen upp till Slottet hade smyckats med äreportar och brinnande marschaller, salutkanonerna dånade, fyrverkerier sprakade, orkestrar spelade. Över Slottets

fasad lyste 2 516 gaslågor så att alla kunde läsa fartygets namn i brinnande skrift: VEGA. Fartygets besättning klev i land och promenerade mellan femton meter höga pyramider prydda med flaggor och Sveriges riksvapen. Vård för festligheterna var expeditionens huvudbeskyddare, Oscar II.

Vega var det första fartyget i världen som seglade runt Asien till Japan, den norra vägen. Ombord på fartyget fanns en besättning på 30 man, av vilka 7 var forskare som hade ett bibliotek med mer än tusen band med sig. Deras uppgift var att göra vetenskapliga mätningar och ta prover under resan längs den då utforskade norra ryska kusten samt samla in etnologiskt material bland folken i norra Asien. Mycket material fick de också från samojeder, tjuktjer och eskimåer i Alaska. Resan inleddes från Tromsö med fyra fartyg den 21 juli 1878 och kunde ha fullbordats samma sommar om inte expeditionens medlemmarna varit så noggranna med sina forskningar längs den ryska kusten. Enligt planerna vände de andra fartygen så småningom tillbaka, bara det stabilt byggda valfångstfartyget Vega fortsatte österut, men vid Pitlekaj alldeles nära målet, Berings sund, fastnade Vega i isen. Djupt besvikna tvingades expeditionens medlemmar att övervintra där de låg fastfrusna. Inte förrän tio månader senare, i juli 1879, kom fartyget äntligen loss för att bara två dagar senare nå Berings sund där Vega möttes av en jublande flotta som sköt salut.

Expeditionens mottagande i olika hamnstäder på hemvägen från Japan, med kulmen i Stockholm, kan jämföras med de entusiastiska hyllningar som mötte de tidiga astronauterna vid hemkomsten efter deras rymdfärder. Fartyget fortsatte mot nya hyllningar i Yokohama i Japan, där Nordenskiöld blev den förste svensken som fick träffa den japanske kejsaren. Där skaffade han också över 5 000 japanska böcker, något som senare blev det största japanska biblioteket i Europa. Så fortsatte resan hem genom Suezkanalen och Medelhavet upp till Sverige. Det var en triumfseglats med ofantliga offentliga hyllningar i Suez, Neapel, Lissabon och Köpenhamn.

Mottagandet i Stockholm blev det mest storstatliga icke-kungliga svenska personer dittills varit med om. Expeditionens medlemmarna överöstes med hedersbetygelser, titlar, ordnar och medaljer. Redan den första kvällen upphöjdes Adolf Erik Nordenskiöld till friherre, och Vegas kapten, Louis Palander, blev adlad, Palander av Vega. Friherre blev också expeditionens svenska huvudfinansiär, Oscar Dickson i Göteborg. Stadens krogar serverade Vega-punsch och Nordenskiölds-cognac, affärerna sålde Palander-kaffe och Nordenskiöld-kaffe, dikter skrevs, litografier trycktes med deltagarnas porträtt och namn samt med bild på fartyget och karta över resvägen. Under årtionden efteråt döptes hundratals svenska flickor till Vega och dagen den 24 april blev Vegas dag i almanackan.

I den patriotiska yra som utbröt, anförd av kung Oscar II, var det knappast någon som nämnde att Nordenskiöld egentligen var finlandssvensk, född i Helsingfors, men av politiska skäl en gång tvungen att fly från det ryska storfurstendömet Finland till Sverige där han bara tjugosex år gammal blev professor och intendent för Riksmuseets mineralogiska avdelning. Även kapten Palanders anfader var finländare, liksom expeditionens tolk Oscar Nordqvist. Nordenskiöld blev, med sin kärva finlandssvenska jargon och sin för den tiden ovanligt demokratiska läggning, en mycket populär man, som genomförde flera andra spektakulära expeditioner, bland annat över Grönland. Han fick också många hedersuppdrag och ämbeten, bland annat var han riksdagsman och han blev en av de aderton i Svenska Akademien.

Ett monument till Nordenskiölds och Vegas ära - det s.k. Vegamonumentet av Ivar Johnson - uppfördes 1930 framför Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm (se bilden härintill).

Sammanställning Louise Nordenskiöld 2008-10-11

¹. Vega var en tremastad bark med en 70 hk ångmaskin som hjälpmaskin, byggd i Bremerhaven 1872. Efter expeditionen till det skotska rederiet Ferguson och förliste 1903 i Melville-bukten på nordvästra Grönland.